

לעילוי נשמת הרב ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצ"ל

צאת השבת	כניסת השבת	
20:12	18:58	ירושלים
20:14	19:16	תל אביב
20:15	19:17	חיפה
20:12	19:17	באר שבע

פרשה זו עוסקת בהמשך נאומו של משה לפני מותו. כהקדמה לפירוט המצוות שיובאו בפרשות הבאות מתמקד משה בהתגברות על עמי הארץ וסילוק עבודה זרה, שבחה של ארץ ישראל ואזהרה מפני שכחת עזרת הבורא בהצלחה והישענות על "כוחי ועוצם ידי", סקירת חטא העגל וחטאים נוספים של העם ותורת הגמול - שכר על קיום המצוות ועונש על אי קיומן. בפרשה נמצאת גם פרשיית "והיה אם שמוע" המהווה חלק מקריאת שמע; הציווי על ברכת המזון ותיאור שבעת המינים שהשתבחה בהן ארץ ישראל.

בפרשה זו שמונה מצוות

שש מצוות עשה: ברכה לאחר אכילת מזון, אהבת הגר, יראת ה', תפילה לה', דבקות בחכמים ושבועה בשם ה'.

ושתי מצוות לא תעשה: הנאה מקישוטי עבודה זרה והחזקת כל השייך לעבודה זרה.

הפרשה פותחת בדברי משה אל עם ישראל: "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה' לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך". בזכות זאת תראו ברכה בצאצאים וריבוי תבואה ובהמות שיעשירו² אתכם ביושבכם בארץ הקודש. משה מבטיח להם כי הם ובהמתם לא יסבלו מעקרות, וכל המחלות יבואו רק על שונאיהם. משה מבטיחם כי ינצחו את עמי הארץ ומזהירם שלא יחוסו על חייהם ולא יעבדו לאלוהיהם "כי מוקש³ הוא לך". משה מרגיע מפני חשש שעשוי להתפתח כיצד יוכלו לנצח רבים מהם, ומזכיר את הניסיונות, הסימנים והמכות שעשה ה' במצרים וכן יעשה לאויביהם. הוא מודיעם על הצרעה שישלח בהם, וחוזר ומצווה שלא יפחדו מאחר וה' בקרבם. הוא מסביר להם כי הורשת הארץ מהיושבים בה תהיה באופן הדרגתי "פן תרבה עליך חית השדה"⁴ ותשתלט על המרחב הכבוש שטרם יושב. הוא מודיע לעם כי יימסרו עמי הארץ ומלכיהם בידיהם, ומצווה להשמיד את הגויים ואת פסיליהם, בתוספת אזהרה שלא ייקחו מקישוטי עבודה זרה "שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא"⁵.

משה מודיעם כי "כל המצווה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות" על מנת שיחיו וירבו וירשו את ארץ ישראל. הוא מזכיר להם את מסעם במדבר ארבעים שנה על מנת לנסותם, את המן שקבלו על מנת ללמדם כי פרנסת האדם היא מאת ה', את העובדה שלא נפצעו מההליכה הממושכת ואת העובדה כי בגדיהם לא בלו ואף גדלו עימם.⁷ משה מבקש מהם לשים לב לעובדה כי ייסורי ה' אותם הם כדרך חינוך הבנים הנובע מתוך אהבה ומזהירם שיקפידו על שמירת מצוות ויראת ה' המביאם "אל ארץ טובה... ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". ארץ שבה יוציאו לחמם בקלות ויחצבו מאדמתה ברזל ונחשת. משה מורה להם כי לאחר שיאכלו וישבעו מחויבים הם בברכה לה' שהיטיב להם. הוא מזהירם מאפשרות שריבוי שפע יוביל לשכחת ה' "המוציאך מארץ מצרים" והולכים במדבר תוך דאגה לכל מחסורם: "ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". הוא חוזר ומורה להם לזכור כי ה' הוא הנותן להם כוח לאור

¹ כלומר, בזכות הקפדה על קיום מצוות ובייחוד אלו שאדם 'דש בעקביו' – כביכול דורך עליהם לאור מחשבתו כי מצוות אלו אינן חשובות – ישמור ה' את הבטחתו (רש"י ז', יב).

² רש"י שם, יג

³ כלומר הותרתם בחיים מתוך רחמים היא בבחינת 'מוקש', מאחר שיפתו אותך לעבוד עבודה זרה (ספורנו שם, טז)

⁴ במילים אלו נרמז כי עתידים ישראל לחטא ועל כן יש מקום לפחד מפני בעלי החיים (רש"י שם, כב).

⁵ כלומר, לא די שלא תראה ברכה בתועבות אלו, אלא שמעבר על כך יחריים ויפגע גם בשאר רכושך (ספורנו שם, כו).

⁶ רש"י (ח, א) כותב על פי המדרש שהמתחיל בעשיית מצווה מעודדים אותו לסיים אותה מאחר ותיקרא על שם מי שסיים. דבר זה נלמד מכך שמצוות קבורת יוסף שעסק בה משה אך הסתיימה על ידי בני ישראל, נקראת על שמם.

⁷ רש"י שם, ד מביא שהענן היה מכבס את בגדיהם בעודם עליהם.

לעילוי נשמת הרב ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצ"ל

שבועתו לאבות. אם ישכחו את ה' ויעבדו אלוהים אחרים, מעיד משה "כי אבד תאבדון" כגויי הארץ אותם מאבד ה' מפניכם.

משה מודיע לעם העומד לחצות את הירדן כי גויי הארץ "גדולים ועצומים ממך", אך ה' ההולך לפניכם ישמידם ויכניעם בפניכם. במקביל, מזהירם מפני מחשבה כי בזכות עצמם עשה להם כך ה', היות ועשה כן מכוח רשעת הגויים ולאור הבטחת ה' לאבות.

משה מבקש להזכיר לעם כי חטאו הרבה כנגד ה', ומזכיר את חטאם בעגל בזמן שעלה לשמים "ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לחות הברית" ואמר לי למהר לרדת מאחר וחטא "עמך". משה מזכיר את רצון ה' להשמיד את העם, משחזר את ירדתו מן ההר הבוער באש כשהלוחות בידיו ואת השלכתם ארצה לאחר ראותו את המתרחש: "ואתנפל לפני ה' בראשונה ארבעים יום" מחשש שייענש העם בחומרה, ומזכיר את המתקת העונש שפעל למען אהרון שלא ימותו כל בניו.⁸ משה מזכיר גם את שריפת העגל וטחינת האפר אותו השליך לנחל. חוזר ומעלה את זכר חטאם בבקשם בשר, את המרגלים שהוציאו דיבת הארץ ואת תפילתו לה' לבל ישחית את העם: בזכות האבות, ו"פן יאמר" כי אין בכוח הבורא להכניסם אל ארץ ישראל ובשנאתו אותם הוציאים ממצרים על מנת שימותו במדבר, בעוד שהם "עמך ונחלתך אשר הוצאת בכוחך הגדול ובזרועך הנטויה". משה מזכיר את התרצות ה' וציוויו "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה לך ההרה ועשית לך ארון עץ" שימשם מקום אכסון ללוחות עליהם יכתבו מחדש עשרת הדברות.

משה מסמיך¹⁰ לתיאור שבירת הלוחות את פטירת אהרון והאבל שעשו בני ישראל במוסרה לאחר פטירתו ומינוי אלעזר תחתיו, ומראה להם כי בני לוי שלא חטאו בעגל זכו לשרת את ה' ולברך בשמו עד היום הזה. לאור העובדה שעסקים¹¹ בני השבט בעבודת ה', לא נחלו בני לוי חלק בארץ "ה' הוא נחלתו". משה מזכיר את היותו בהר "כימים הראשונים"¹² ארבעים יום וארבעים לילה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא" ולא ביקש עוד להשמידם, ואמר למשה כי ימשיכו במסעם ולבסוף ייכנס העם לארץ המובטחת.

משה מסב את תשומת לב העם לכך, כי למרות חטאיהם עדיין אוהב אותם ה', וכל בקשתו היא ליראה אותו "ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך", ולשמור מצוותיו על מנת שיוכל לתת להם שכר. הוא מדגיש להם את בחירתם בידי ה' מכל העמים "ומלתם את ערלת לבבכם"¹³ וערפכם לא תקשו עוד" - אחר שתכירו¹⁴ שהבורא גדול מכולם, ולא יוכל להצילם שום כוח או שוחד. יחד עם גדלותו העצומה דואג ה' לחסרי הגנה כיתום ואלמנה, ודואג לצרכי הגר מאהבתו אליו. הוא מצווה את העם: לאהוב את הגרים "כי גרים הייתם בארץ מצרים", לירא מה', להתפלל אליו, לדבוק בתלמידי חכמים ולהישבע בשמו.

משה משבח את ה' שריבה את העם שהחל "בשבועים נפש" אשר ירדו למצרים, וכעת הוא רב ככוכבי השמים.

משה חוזר ומצווה את העם באהבת ה' ושמירת מצוותיו. הוא מבקש מהם לשים לב ולקבל תוכחתו - דבר שיתקשו בניהם שלא ראו בעיניהם את המופתים הרבים שראה דור יוצאי מצרים: מכות מצרים, קריעת ים סוף, ירדת המן,¹⁵

⁸ ועל כן מתו רק נדב ואביהו (רש"י ט, כ).

⁹ ארון זה יצא עם ישראל למלחמות, אך לא ארון שעשה בצלאל - כאשר הוציאוהו בימי עלי, נענשו (רש"י י, א).

¹⁰ ללמדך ששקולה פטירת צדיקים לפני ה' כיום שבירת הלוחות (רש"י שם, ז).

¹¹ רש"י שם, ט.

¹² כלומר שהיו הימים לרצון כ-40 ראשונים. אך 40 יום אמצעיים (יח תמוז-כט אב) שהתפלל על העם היו בכעס מאת הבורא (רש"י שם, ז).

¹³ תאוות (אבן עזרא שם, טז).

¹⁴ אבן עזרא שם, שם.

¹⁵ אבן עזרא יא, ה.

לעילוי נשמת הרב ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצ"ל

עונשם של דתן ואבירם "אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם... בקרב¹⁶ כל ישראל". בהקפדתם על שמירת המצוות יירשו את הארץ ויארילו ימים בארץ הטובה מארץ מצרים.¹⁷ משה מוסיף ומשבח את ארץ ישראל שיש בה "הרים ובקעות".¹⁹ "ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה"²⁰ תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית²¹ שנה ועד אחרית שנה". משה מבטיח להם כי אם ישמעו אל המצוות "אשר אנכי מצוה אתכם היום" ויקיימו את המצוות מכוח אהבתם את ה'²² ויתפללו אליו,²³ אזי ישיב להם ה' כגמולם ויתן להם גשם "בעיתו"²⁴ ויזכו לאסוף את תבואתם ולא תיפול בידי אויביהם. בנוסף יתברכו בשפע ויספיק להאכיל את בהמתם ולא יצטרכו להוציאם למרעה,²⁵ והם ישבעו ממאכלם. משה מזהיר מפני מצב בו היותם שבעים יגרום לחטא בעבודה זרה, דבר שיכעיס את ה' וישבית מטר מן הארץ "ואבדתם מהרה"²⁶ מעל הארץ הטובה".

משה מצווה כי לנצח, אף בגלותם יניחו תפילין ויקבעו מזוזות - שם כתובים דברים אלו,²⁷ ומורה להם ללמד את דברי התורה לבניהם הקטנים ולהקפיד על לימוד תורה ביום ובלילה. הוא חוזר על ציווי מזוזה ומבהיר כי אם יקפידו על קיום מצוות אלו יארילו ימים בארץ יחד עם בניהם,²⁸ ואם לא, ימותו בקיצור שנים. משה מזהיר את העם ללמוד את התורה על מנת שלא ישכחוה, להתנהג בדרכי ה' ולדבוק בתלמידי חכמים²⁹ - אז יוריש³⁰ ה' מפניהם עמים חזקים ולא יעז אף אחד להילחם בם, וכל מקום שתדרוך כף רגלם של עם ישראל יתקדש בקדושת הארץ ותהיה שלהם³¹ - ואת הארץ שבין המדבר ללבנון ובין הנהר ועד הים הגדול חובה עליהם לכבוש³² ולהוריש יושביה.

הפרשה מסתיימת בהבטחת משה לעם "לא יתייצב איש³³ בפניכם פחדכם ומוראכם"³⁴ יתן ה' אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם"

חידות לפרשת עקב

1. מה הייתה מכוונת הכביסה הראשונה בעולם? (ח, ד)
2. באיזה כלי נשק ייחודי נעשה שימוש בכיבוש ארץ כנען (ז, כ)
3. כיצד ייתכן שהישארות האויב בארץ מהווה דבר טוב? (ז, כב)
4. האם שטח הררי הינו ברכה או קללה לחקלאי? (יא, יא)
5. באיזה יום בשבוע מומלץ שירדו גשמים? (יא, יד)

לקבלת העלון כתבו לי yaakovkatz1989@gmail.com

להצטרפות לקבוצת הוואטסאפ שלחו הודעה 0532547332 או לחצו כאן

שבת שלום

¹⁶ כל אחד מעדת קורח נבלע במקומו, או שנעשתה הארץ משופעת כמשפך והתגלגל עד מקום הבקיעה לעיני כל העם (רש"י שם, ו).
¹⁷ בספר במדבר (יג, כב) נאמר "והברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים". שתיהן נבנו על ידי חם לבניו: חרון לכנען בנו הגדול וצוען למצרים בנו הקטן. ודרך בני אדם לתת לגדול חלק טוב מנכסיהם (רש"י שם, י).
¹⁸ שם יש צורך לטרוח בהשקאת השדות מאחר ולא יורדים שם גשמים כארץ ישראל (רש"י יא, י).
¹⁹ וממילא מרויח את מקום השיפוע של ההר שמאפשר זריעת כמות גדולה יותר מאשר אדמה מישורית המשתרעת על פני אותו שטח (רש"י שם, יא).
²⁰ ומה שדורש את כל הארצות הוא רק מכוח שדורש אותה (רש"י שם, יב).
²¹ כלומר מראש השנה נידונת הארץ מה יהיה בסופה (רש"י שם, שם).
²² ולא מחמת חשבונות אישיים (רש"י שם, יד).
²³ רש"י שם, שם.
²⁴ בזמן שלא מפריע לעוברים ושבים, בלילות ובעיקר בלילות שבת שכולם בבית (רש"י שם, שם).
²⁵ רש"י שם, טו.
²⁶ רש"י (שם, יח על פי הספרי) מדייק מהמילה "מהרה" שלא תינתן התראה קודם העונש - אמנם ימתינן ה' עד שתתמלא סאת חטאתם - (שפתי חכמים שם, שם), בשונה מבני דור המבול שקבלו התרעה של 120 שנה - שכן אותם גויים לא היה להם ממי ללמוד, אך ליהודים יש ממי ללמוד ומצופה מהם לנהוג בהתאם.
²⁷ על מנת שלא יהיו חדשים בעיניהם כאשר יחזרו לארץ, ויקשה עליהם לקיימם (רש"י שם, יח).
²⁸ רש"י (שם, כא על פי ספרי מז) מדייק כי מניסוח שבועת ה' "לתת להם" (ולא לכם) יש הוכחה לתחיית המתים (כלומר אותם העומדים בעת הבטחת משה, יארילו ימיהם בעתיד).
²⁹ הכלי יקר (שם, שם) מביא את דברי הגמ' (ברכות ח). שהמצאותם של אנשים זקנים בבבל היא בשל הליכתם באופן קבוע לבתי כנסיות, ומיישב את הסתירה שקיימת לכאורה מדברי הפסוק שמבטיח אריכות ימים דווקא בארץ ישראל, בהצגת דברי הגמ' (מגילה כט). שבזמן הגאולה יעברו בתי הכנסיות שבחור"ל לארץ ישראל. בכך הוא חובר לפירושו של רש"י.
²⁹ כל המתקרב ומתדבק בתלמידי חכמים, כאילו נדבק בהקב"ה (רש"י שם, כב).
³⁰ ברגע שעם ישראל ממלא את חובתו ושומר מצוות, ה' ממלא את התחייבותו הנגדית ומאפשר להם לכבוש את הארץ (רש"י שם, כג).
³¹ גם מחוץ לגבולות ההבטחה (רמב"ן שם, כד).
³² רמב"ן שם, שם.
³³ אפילו חזק כמו עוג מלך הבשן (רש"י שם, כה).
³⁴ המושג פחד מתייחס לסכנה קרובה הנראית לעין, המושג מורא לעומתו, מתייחס לסכנה רחוקה שאנשים חוששים מהעתיד לקרות להם (רש"י שם, כה).